

Л.С. Прокопенко

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ФЕДЕРАЦІЇ КІНОАРХІВІВ

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується кількісним і якісним зростанням інтеграційних процесів. В умовах використання новітніх інформаційних технологій для всебічного міжнародного співробітництва з'являються сприятливі умови. Інформаційне, зокрема, бібліографічне, міжнародне співробітництво, створення всесвітніх та локальних міжнародних систем інформаційного забезпечення є важливим елементом всього комплексу міжнародних зв'язків у сучасному світі.

Практично міжнародне інформаційно-бібліографічне співробітництво здійснюється через участь країн у роботі відповідних міжнародних міжурядових і неурядових організацій, які займаються розробкою і наповненням міжнародних інформаційно-бібліографічних ресурсів.

Однією з таких організацій є Міжнародна федерація кіноархівів (ФІАФ)* - глобальна, неурядова, некомерційна, децентралізована організація відкритого

* Federation Internationale des Archive du Film (FIAF)

типу, основною метою діяльності якої є розвиток міжнародного співробітництва кіноархівів у вирішенні таких питань, як накопичення, збереження та експертиза кінодокументів; захист кінематографічної пам'яті світу від таких факторів як війни, переміщення, втрати через недбалство або недооцінення значення документальної кіноспадщини; забезпечення вільного доступу до національних кіноархівних інформаційних ресурсів тощо [18].

Україна працювала у ФІАФ опосередковано: з 1951 р. членом федерації був Держфільмофонд СРСР. До 1991 р. кінодокументи всіх республіканських студій тодішнього СРСР передавалися до Держфільмофонду, де вони, на жаль, зберігаються й донині.

Однією з ознак незалежності України, її політичного і культурного вибору стало утворення у 1994 р. Національного центру Олександра Довженка (Указ Президента України від 10.09.1994 р. № 511/94). Однак, фактично Центр розпочав свою діяльність з 22 серпня 1996 року — згідно з Наказом Міністерства культури і мистецтв України № 429 [2; 6].

Головним його статутним завданням є збереження і примноження спадщини національного кіномистецтва, її наукова систематизація, здійснення архівної, творчої, культурно-просвітницької, науково-дослідницької та інформаційної діяльності в галузі вітчизняної й світової кінематографії тощо [6].

31 травня 2003 р. Національний центр Олександра Довженка став асоційованим членом ФІАФ. Ця подія є першим свідченням його світового визнання. У квітні 2006 р. на 62-му Конгресі ФІАФ у м. Сан-Пауло (Бразилія) Україна була прийнята дійсним членом ФІАФ.

Сьогодні питання повноцінної участі нашої держави у ФІАФ постає з особливою актуальністю. Це є, по-перше, ефективним засобом інформування світової спільноти про найкращі зразки української кіноспадщини, по-друге – можливістю вивчення передового світового досвіду у справі збереження кінодокументів з метою впровадження ефективних технологій у практику діяльності кіноархівів України.

У цьому контексті вивчення історії та основних напрямів діяльності ФІАФ набуває особливої актуальності.

У науковій літературі вивченню ФІАФ присвячені праці Р. Додлена [1], С. К'юли [3; 14]. В останні роки до діяльності ФІАФ звернена й увага вітчизняних науковців: С. Зозуля [5], Л. Крюкова [4], Л. Прокопенко [4; 5].

Метою даного дослідження є вивчення інформаційно-бібліографічної діяльності ФІАФ як одного з провідних напрямів роботи.

ФІАФ була створена 1938 р. у Франції, коли представники кіноархівів різних країн світу одними з перших серед архівістів об'єднали свої професійні зусилля у зв'язку з нагальною потребою збереження кінодокументів. Серед засновників організації були всього декілька установ: перша в світі синематека в сучасному значенні цього слова – Шведський кіноархів, який було створено 1933 р. на базі Шведського кіноінституту; Державний Рейхсфільмархів у Берліні (Німеччина), заснований 1934 р.; Національна кінобібліотека в Лондоні (Велика Британія), започаткована 1935 р.; кінобібліотека Музею сучасного

мистецтва в Нью-Йорку (США); Французька синематека, яка розпочала свою діяльність 1936 р. за ініціативи видатного французького діяча А. Ланглуа (спільно з режисером Ж. Франжо).

Сьогодні ж, за офіційними даними, представленими на сайті ФІАФ, на 1 січня 2009 р. в її складі – 141 установа з 65 країн світу [20] (серед них – організації, урядові та громадські архіви, кінотеки, музеї, відеотеки, фільмотеки, навчальні заклади [11]).

Основними завданнями ФІАФ на сучасному етапі є розвиток усвідомлення необхідності функціонування кіноархівів у легальному правовому полі; створення умов для розвитку кіномистецтва в ринкових умовах, відновлення його ролі і впливу в духовній сфері суспільства; формування високої сучасної культури кіномистецтва; розробка практичних стандартів у сфері збереження кінодокументів; забезпечення постійної придатності матеріалів із фондів кіноархівів для використання; проведення наукових і практичних досліджень; упорядкування національної та міжнародної фільмографії; обмін досвідом та інформацією з усіх галузей кіномистецтва, кінематографії та архівної справи; сприяння розвитку архівної освіти; заохочення використання архівних фондів кінодокументів у сучасній кінематографії; обмін кінофільмами і документами з питань кіномистецтва; проведення ретроспективних показів в архівних кінотеатрах; розвиток міжнародного співробітництва шляхом просування ідей федерації і розширення її географічного охоплення [18].

Основні напрямки діяльності федерації полягають у збереженні фільмів як культурної та історичної спадщини; відродженні кінематографії; створенні належних правових і економічних умов для розвитку кіномистецтва в ринкових умовах; формування сучасної самодостатньої кіноіндустрії шляхом підтримки діяльності галузі; забезпеченні присутності на світовому кіноринку фільмів високої якості; відновленні рентабельності кінематографії; посилення можливостей впливу кіно на громадськість, інтересу до нього масового глядача тощо [18].

У розвиток цього ФІАФ використовує такі форми роботи, як: обмін фільмами і документацією з питань кіномистецтва; проведення ретроспективних показів у кінотеатрах, відкритих в архівах для некомерційного показу; допомога країнам з невеликою у хронологічному відношенні історією кінематографу в створенні національних кіноархівів; участь у розробці відповідних організаційних принципів і технічних рекомендацій, а також нормативних документів міжнародного характеру.

Основна професійна робота в рамках ФІАФ зосереджена у спеціалізованих комісіях. У складі цих структурних підрозділів працюють експерти, які розробляють робочі програми, опрацьовують результати проектів, готують матеріали до публікації [20].

Сьогодні у структурі ФІАФ працюють три спеціалізовані комісії: Технічна комісія (з 1960 р.), Комісія з каталогізації та документації (з 1968 р.), Комісія з планування і доступності фондів (з 1991 р.).

Інформаційно-бібліографічна діяльність ФІАФ здійснюється переважно в рамках Комісії з каталогізації та документації, основними завданнями якої є питання координації діяльності з підготовки та видання міжнародних стандартів з каталогізації й автоматизованої обробки даних у кіноархівах [8]. Сьогодні до її складу входять вісім експертів. Засідання комісії відбуваються раз на рік.

Серед проектів комісії, які знаходяться в стадії реалізації – «International Index to Film/TV Periodicals», «International Directory of Film/TV Documentation Collections», «Bibliography of FIAF Members' Publications», «Treasures of the Film Archives» [19]. У доробку комісії видання, що стали результатом масштабних проектів минулих років: «FIAF Cataloging Rules» [17]; чотири видання «Glossary of Film Terms» [13], «FIAF Classification Scheme for Literature on Film and Television» [9], «Bibliography of National Filmographies» [7] та інші. Очолює Комісію з каталогізації та документації Ненсі Голдман (США).

Розглянемо детальніше основні інформаційно-бібліографічні проекти Комісії.

У 1972 р. Комісія з каталогізації та документації ініціювала проект „Каталогізація періодики” („Periodicals Indexing Project” – P.I.P.), метою якого є сприяння міжнародному співробітництву в обміні бібліографічними даними щодо періодичних видань про кіно [15].

До 1972 р. каталогізація журналів з проблем кіномистецтва та кінематографії здійснювалася всього декількома архівами світу. Звичайно, їх матеріальні, кадрові та документні ресурси дозволяли охопити лише невелику кількість назв (зазвичай, не більше 10-20) найавторитетніших світових журналів найпоширенішими мовами світу. У кращому випадку цей перелік доповнювався найпопулярнішим національним виданням. За такої організації роботи марнування зусиль та дублювання інформації були очевидними.

1971 р. член Комісії з каталогізації та документації Керен Джонс на Міжнародному конгресі ФІАФ у м. Вісбаден (ФРН) представила пропозицію щодо започаткування проекту P.I.P. У перші роки робота проводилася на картках, щорічний обсяг яких був до 10 тис. одиниць. Інформація про успішність проекту дуже швидко поширилася, і до федерації почали надходити прохання про передплату на цей інформаційний ресурс від провідних інформаційних, бібліотечних, бібліографічних, кінематографічних установ світу, які не були членами ФІАФ [12].

Таким чином, для забезпечення широкого доступу громадськості до інформаційно-бібліографічних ресурсів Комісії було прийнято рішення про видання з 1972 р. щорічного бібліографічного покажчика статей із наукових і масових періодичних видань з питань кінематографії та кіномистецтва країн світу, які є членами ФІАФ, „International Index to Film Periodicals” («Міжнародний покажчик кіноперіодики»).

Сьогодні це понад 300 тис. записів майже з 356 назв періодичних видань світу. Щорічно база даних поповнюється приблизно на 12 тис. нових записів. Бібліографічні записи, представлені в базі даних, відзначаються високим ступенем повноти [16]. Тут, зокрема, наводиться повний бібліографічний опис,

анотація та детальні рубрики (персоналії, назви кінофільмів, географічні та предметні рубрики). До ієрархічно побудованого тезаурусу включено понад 20 тис. предметних термінів.

Основними користувачами бібліографії є бібліотеки, академічні заклади та установи, науковці, фахівці-практики та студенти.

З перших років роботи пріоритетним завданням проекту є підтримка високих видавничих стандартів. Якість каталогізації у „International Index to Film Periodicals” забезпечується професійним керівництвом роботою спеціалістів різних країн світу по наповненню бібліографії, яке здійснює Комісія на методичному, організаційному, технологічному рівнях. Записи створюються провідними фахівцями установ-членів ФІАФ, які не тільки володіють мовами країн, де видана періодика, а й добре обізнані з історією та практикою світового та вітчизняного кіно. Записи надсилаються до офісу Р.І.Р. у Брюсселі (Бельгія), де після редагування вони включаються до централізованої бази даних [16].

Найважливішою умовою успішності подібних міжнародних проектів є уніфікація стандартних робочих процедур та методик підготовки бібліографій. У рамках Комісії з каталогізації та документації ФІАФ були розроблені детальні керівництва для роботи над „International Index to Film Periodicals”, які регулярно оновлюються. Зокрема, це правила каталогізації („P.I.P. Indexing Rules”), методика каталогізації („FIAFCat Indexing Procedures”), перелік аббревіатур назв країн („Country Abbreviations”), які наявні на веб-сайті ФІАФ у вільному доступі [16].

Важливою складовою науково-допоміжного апарату проекту є наявність додатків: списку журналів (оновлений у березні 2010 р., для зручності поданий у трьох форматах - .exc, .html, .pdf), що каталогізовані в „International Index to Film Periodicals”, та списку предметних рубрик (складається з трьох частин: загальні предметні рубрики, корпоративні імена, географічні рубрики), останнє оновлення якого – квітень 2010 р. [16].

Список журналів відображає дані, починаючи від першого випуску бібліографії у 1972 р., які сьогодні повністю переведені в базу даних. Список є цікавим самостійним довідковим джерелом інформації про світову кінопресу ХХ – ХХІ ст.

Його детальний аналіз показує, що до „International Index to Film Periodicals” включено бібліографічні відомості про 356 періодичних видань з 44 країн світу 19 мовами. Найбільше представлено видань із США – 85, Великої Британії – 69, Франції – 42, Канади – 19, ФРН – 15, Австралії та Бельгії – по 11, Італії та Іспанії – по 10, Швейцарії – 7, Польщі – 6 Нідерландів – 5. Серед інших країн тут представлені НДР, Норвегія, Угорщина, Чехословаччина, Швеція – по 4 періодичні видання; Болгарія, Індія, Ірландія, Мексика, Японія – по 3; Австрія, Бразилія, Данія, Колумбія, Нова Зеландія, Португалія, Румунія, Фінляндія, Чехія – по 2; Аргентина, Венесуела, Гонг Конг, Єгипет, Куба, Німеччина, Перу, Росія, Сінгапур, Словенія, СРСР, Уругвай, Хорватія – по 1.

Мовний діапазон періодичних видань представлений таким чином: англійська мова – 204, французька – 58, німецька – 26, іспанська – 22,

італійська – 9, голландська – 7, польська та португальська – по 5, норвезька та чеська – по 4, шведська – 3, болгарська – 2, датська, російська, румунська, словацька, угорська, фінська, хорватська – по 1.

Окрім назви, країни та мови видання, ISSN, тут подано інформацію про:

- видавців періодичного видання, поштову адресу, наявність веб-сайту (144 періодичних видання (40%) доступні сьогодні у мережі Інтернет);

- періодичність видання (2 рази на тиждень, щотижневики, 2 рази на місяць, щомісячники, 2, 3, 4, 8 разів на рік, щорічники, нерегулярні видання);

- роки видання (найстарішими є щотижневик „Variety”, який виходить у США з 1905 р.; щомісячники „American Cinematographer” (США) видається з 1920 р.; „Monthly Film Bulletin” (Велика Британія) – 1934 р.);

- історичні відомості про періодичне видання, наприклад, зміни назв, періодичності, ISSN, злиття, розділення, припинення видання тощо);

- стан каталогізації (сьогодні каталогізуються 100 назв періодичних видань з 356 включених у базу даних);

- кількість каталогізованих випусків за вказані роки існування періодичних видань;

- наявність peer-reviewed – 62 журнали (17% від загальної кількості) та повнотекстових версій у мережі Інтернет – 47 назв (13%);

- тип видання (масові – 243 журнали (68% від загальної кількості), наукові – 96 журналів (27%), книготорговельні – 13 видань (4%), серіальні монографічні – 4 видання (1%)).

Впродовж багатьох років бібліографічний покажчик виходив у паперовому форматі. 1983 р. обслуговування картками було замінено на мікрофіші. Десять років по тому мікрофіші були замінені випуском бібліографії на CD-ROM (раз на 2 роки), який включав не тільки „International Index to Film Periodicals”, але й декілька інших баз даних, що на той час вже створювалися в ФІАФ. Так, у 1978 – 1998 рр. підтримувалася „International Index to Television Periodicals” – бібліографічна база даних статей із періодичних видань з питань телебачення, яка на сьогодні містить біля 50 тис. записів за 1979-2000 рр. Після 2000 р. записи з цієї тематики включаються в „International Index to Film Periodicals”.

Від 2000 р. бази даних ФІАФ, окрім CD-ROM, наявні також у відкритому доступі на веб-сайті організації у глобальній мережі Інтернет [10]. Окрім названих, тут представлено також такі бази даних:

- „Treasures from the Film Archives” (база даних, яка містить унікальну інформацію про фонди німих кінофільмів у архівах світу; була створена з метою сприяння збереженню, дослідженню та обміну фільмами між архівами; сьогодні фільмографія містить понад 40 тис. фільмозаписів, включаючи короткометражні та повнометражні, художні та документальні фільми з 98 архівів світу),

- „International Directory of Film/TV Documentation Collections” (база даних, яка містить детальну інформацію про документальні фонди найбільших світових кіноархівів, бібліотек та начальних закладів; записи містять контактну

інформацію, умови доступу до фондів, описи та переліки документів; крім того, база містить покажчик рукописних та спеціалізованих фондів),

- „Bibliography of FIAF Members Publications» (щорічний анотований (англійською та французькою мовами) бібліографічний покажчик публікацій членів ФІАФ; містить також список адрес архівів, в яких працюють автори публікацій; інформація подається з 1966 р.).

Серед установ, які беруть найактивнішу участь у створенні інформаційно-бібліографічних ресурсів ФІАФ Італійська національна синематека (м. Рим), Датський кіноінститут (м. Копенгаген), Бібліотека конгресу США (м. Вашингтон), відділ кіномистецтва Музею сучасного мистецтва США (м. Нью-Йорк), Національних кіноаудіоархів Австралії (м. Канберра), Національна бібліотека Норвегії (м. Осло), Національний аудіовізуальний архів Фінляндії (м. Хельсінкі), Шведський кіноінститут (м. Стокгольм) [10].

Таким чином, впродовж багатьох десятиліть ФІАФ проводить плідну інформаційно-бібліографічну діяльність, спрямовану на збереження, каталогізацію, задоволення інформаційних потреб користувачів різних країн світу. Результатом цієї діяльності є потужні інформаційні ресурси, вільно доступні сьогодні користувачам мережі Інтернет у всіх країнах світу.

Зі вступом України до ФІАФ перед вітчизняними установами, особливо Національним центром Олександра Довженка, постає актуальне завдання повноцінної участі у роботі федерації для адекватного відображення національних інформаційних ресурсів у світових ресурсах та повноцінному міжнародному інформаційному обміні.

Література

1. Додлэн, Р. *Международная федерация киноархивов [Текст] / Р. Додлэн // Курьер ЮНЕСКО. Вечно живое кино. – 1984. – Сент. – С. 34-36.*

2. Донець, М. *Праця, що потребує душевної енергії [Текст] / М. Донець // Кіно-Театр. – 2004. – №5.*

3. Кьюла, С. *Разыскивается! В поисках затерянных фильмов [Текст] / С. Кьюла // Курьер ЮНЕСКО. Вечно живое кино. – 1984. – Сент. – С. 17-19.*

4. Прокопенко, Л.С. *Основні напрями діяльності Міжнародної федерації кіноархівів [Текст] / Л.С. Прокопенко, Л.І. Крюкова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. - №4. – С. 39 – 54.*

5. Прокопенко, Л.С. *Термінологічний глосарій Міжнародної федерації кіноархівів: проблеми впровадження в Україні [Текст] / Л.С. Прокопенко, С.М. Зозуля // Архіви України. – 2009. – №5. – С. 184 – 190.*

6. Яровенко, П. *Щодо нашого кіноархіву... [Текст] / П. Яровенко // Кіно-Театр. – 2004. – №6.*

7. *Bibliography of national filmographies : annotated list of filmographies, journals and other publications [Текст] / comp. by D. Gebauer; ed. by H.W. Harrison; FIAF. - Brussels, 1985. – 80 p.*

8. *Cataloguing and Documentation Commission [Electronic resource] // Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film*

Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction: Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – Mode of access: World Wide Web: URL: http://www.fiafnet.org/uk/commissions/com_cat_intro.cfm. - Eng. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.

9. *FIAF Classification Scheme for Literature on Film and Television [Text] / ed. by K. Jones and M. Moulds. FIAF. – 2nd ed., revised and enlarged. - [S. l.], 1992.*

10. *FIAF Databases Online [Electronic resource] // FIAF The Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction: Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – Mode of access: World Wide Web: URL: <http://www.fiafnet.org/uk/publications/fdbo.cfm>. – Eng., fr., sp. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*

11. *FIAF Directory [Electronic resource] // Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction: Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – 4 p. – Mode of access: World Wide Web: URL: <http://www.fiafnet.org/uk/members/directory.cfm>. - Eng. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*

12. *FIAF Projects [Electronic resource] // Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction: Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – Mode of access: World Wide Web: URL: http://www.fiafnet.org/uk/projects/pip_publications.cfm. - Eng. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*

13. *Glossary of Filmographic Terms [Text]: eng. version / ed. by Z. Sinobad; FIAF Cataloguing and Documentation Commiss. – [4th ed.]. – [S. l.], [2008]. – 57 p.*

14. *Kula, S. Archives of Film, Television and Radio [Text] / S. Kula // Janus : bulletin of the Section of Professional Archival Associations of the International Council of Archives. – 1984. – April, Vol. III. – P. 15 – 18.*

15. *Penne, R. P.I.P. turns 30! - Periodicals Indexing Project (1972-2002) [Text] / R. Penne, G. Rubenstein // Journal of Film Preservation. – 2002. – №65 (December).*

16. *Periodicals Indexing Project (P.I.P.) [Electronic resource] // FIAF The Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction: Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – Mode of access: World Wide Web: URL: http://www.fiafnet.org/uk/projects/pip_background.cfm. – Eng., fr., sp. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*

17. *Règles de catalogage des archives de films [Text] / translated by E. Loné. - [S. l.]: AFNOR, 1994. - 280 p.*

18. *Statutes of FIAF [Electronic resource] // FIAF The Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction : Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – 9 p. – Mode of access: World Wide Web: URL: http://www.fiafnet.org/pdf/uk/fiaf_status.pdf. – Eng., fr., sp. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*

19. *Treasures from the film archives : a catalog of short silent fiction films held by FIAF archives [Text] / comp. and ed. by R.S. Magliozzi; FIAF. - Metuchen, New York : Scarecrow, 1988. - xxi, 834 p. ; 23 cm.*

20. *What is FIAF? [Electronic resource] // FIAF The Federation Internationale des Archives du Film = International Federation of Film Archives = Federacion Internacional de Archivos Filmicos / ed. Ch. Dimitriu; wesmaster B. Charles; developed by DAD; art direction : Signes Particuliers S.A. – Electronic data. – [Brussels], 2002 – 2010. – Mode of access: World Wide Web: URL: <http://www.fiafnet.org/uk/whatis.cfm>. – Eng., fr., sp. – The title from the screen. – Bibliogr. description based on: 12.04.2010.*